

KADINLARIN MASASI

Dindar Kadınlar Yeni Dönemden
Ne Bekliyor?

KADINLARIN MASASI:

**DİNDAR KADINLAR YENİ DÖNEMDEN
NE BEKLİYOR?**

14 Mayıs 2023 Seçimine Doğru

DİNDAR KADINLAR YENİ DÖNEMDEN NE BEKLİYOR?

14 Mayıs 2023 Seçimine Doğru

Hazırlayan:

Şehide Zehra Keleş

Etkinlik Koordinatörü:

Zeynep Duygu Ağbayır

Tashih:

Zeynep Kuyumcu

Grafik Tasarım:

Rümeysa Saydam

Havle Kadın Derneği ekibinin 30 Nisan 2023 tarihinde gerçekleştirdiği "Kadınların Masası: Dindar Kadınlar Yeni Dönemden Ne Bekliyor?" başlıklı etkinliğin raporudur.

Havle Kadın Derneği, Nisan 2023

© Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü Havle Kadın Derneği'nin izni olmadan hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

Neden "Dindar" Kadınlar?

30 Nisan'da Ne Oldu?

Kadınlar Türkiye Siyasetinde En Çok Neyden "Sıkıldık" Dedi?

- Gericilik
- Muhafazakârlık
- Siyasete "Malzeme" Olmak
- "Alayına Karşı" Muhalefet
- Müphem Siyaset
- "Makbul" Dindar Kadınlar veya Makbul Ol(a)mayanlar

Kadınların Soru(n)ları ve Talepleri Neler?

- Din ve İnanç Özgürlüğü
- Aile Odaklı Sosyal Politikalar
- Siyasi Temsil ve Siyasete Katılım
- Çalışma Hayatında Ayrımcılık, Prezantabl Olmamak veya "Aileden Biri" Olmak

- Tarikat ve Cemaatleri Ne Yapmalı?

- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sıfır Tolerans

Sonuç: Dindar Kadınlar Yeni Dönemden Ne Bekliyor?

- Nasıl Politikalar Yapmalı?

- Nasıl Konuşmalı?

Sözün Özü

Neden “Dindar” Kadınlar?

Türkiye’de yüksek siyaset, bir grup kadına uzun süredir dindar, başörtülü, Müslüman, mütedeyyin, muhafazakâr veya İslamcı olarak sesleniyor. Kullanılan tanımlar değişse de bu seslenişin kendilerine olduğunu bilen kadınlar, hak ve özgürlükler mücadelesinin yanı sıra kendilerine yapışan belirli etiketleri ve kategorileri de dönüştürmeye çalışıyor. 2014 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yaptığı Türkiye’de Dini Hayat Araştırması, kadınların erkeklere kıyasla dini pratikleri daha fazla uyguladığını söylüyordu. İki pratik hariç: Cuma namazı ve Hac. İlki kadınların hükmen menedildiği ve kültürel olarak erkeklere zimmetlenen bir dini pratik olması sebebiyle ikincisi de ekonomik kaynak gerektirmesi sebebiyle kadınların daha az yönel(ebil)diği dini pratikler olarak öne çıkıyordu. Diğer yandan, Türkçe okuryazarlık oranı kadınlarda daha düşük olsa da Kuran-ı Kerim’i Arapça’dan okuyabilme oranı erkeklere kıyasla kadınlarda daha yüksek tespit edilmişti. Üstelik, gün içerisinde Kuran’la hemhal olma ve Kuran okuma oranı kadınlarda daha yüksek olduğu gibi dini konularda çevresinde dini bilgisi olan kişilere danışma, yani gündelik hayatını şekillendirirken dini bilginin izini sürme eğilimi de kadınlarda erkeklere oranla daha fazlaydı. Kısacası, kadınların erkeklerden daha “dindar” olduğunu, gündelik hayatlarını yaşarken dini kimliklerini daha fazla “hatırladıklarını” ve dinin hayatlarında daha fazla yer kapladığını söylemek mümkün.

Diyanet'in araştırmasının üzerinden neredeyse 10 yıl geçse de kadınların inançla ve dini pratiklerle ilişkisi hala erkeklere kıyasla oldukça güçlü. Bu yıl gerçekleştirilen Sayılarla Türkiye'de İnanç ve Dindarlık Araştırması, kadınlar arasında kendini "dindar" olarak tanımlayanların hala daha yüksek olduğunu söylüyor. Ayrıca, kadınlar arasında namaz kılma (yüzde 40) ve oruç tutma (yüzde 77) gibi ibadetlerin yerine getirilmesi erkeklere kıyasla yine çok daha yaygın. Kadınların yüzde 48'i düzenli olarak başını örtüyor. Herhangi bir şekilde başını örten kadınların oranı ise yüzde 73. Diğer yandan, genç kuşakta başörtüsü kullanma oranı üçte bire düşerken, yükseköğrenim mezunu kadınlarda beşte bire kadar iniyor. Genç ve eğitilmiş kuşakta başörtüsü artık daha az tercih edilse de inanç ve dini aidiyetler aynı düzeyde düşmüş değil. Bu, genç kuşakta dindar ve inançlı olmanın başörtülü olmakla ilişkisinin zayıfladığını söylüyor. Bununla birlikte, başörtüsünün siyasi bir sembol olduğunu düşünenlerin çoğu erkeklerden oluşuyor. Araştırma, erkeklerin geleneksel kimlik kategorilerine (Sünni, sağcı, dindar, muhafazakâr, milliyetçi vb.) kadınlara kıyasla daha çok hapsoldüğünü söylüyor.

Siyasi seçim süreçlerinde gerçekleştirilen seçmen analizleri bugüne kadar kadınların oy davranışının değişime daha dirençli olduğu klişesini tekrarlarlarken, farklı kadınlarla diyalog zemini bulabilmiş siyasetçiler, araştırmacılar, sivil toplum çalışanları ve aktivistler kadınların değişime çok daha açık olduğunu yakından görebiliyor. Örneğin, AK Parti'yi destekleyenler içerisinde kadınların payı bugüne kadar Türkiye ortalamasının hayli üstündeyken ve hükümetin cankurtaranının kadınlar olduğu konuşulurken, güncel araştırmalar kadınlar arasında AK Parti'den kopuşun hızla arttığını söylüyor. Bu, öncelikle ekonomik krizin en çok kadınların yükünü arttırmışından kaynaklanıyor.

Diğer yandan, genç dindar kadınlar arasında artık büyük bir çeşitlilik olduğunu ve yine AK Partili ailelerde genç kadınların ciddi bir yol ayrımında olduğunu görüyoruz. Bu çeşitlilik ise din ve inanç özgürlüğünün teminatının AK Parti olmadığı düşüncesinin giderek yaygınlaşması ve toplumsal muhalefetin kapsayıcılığının artması ile mümkün oluyor.

Tam da bu nedenle özellikle genç dindar kadınlar olmak üzere AK Parti'den kopan veya kopmak üzere olan kadınların kendileri için hangi siyasetin “gerçek” bir alternatif olabileceğini, 14 Mayıs'tan sonra kendilerini nasıl bir Türkiye'nin beklediğini, farklı parti ve ittifakların kendi sorunlarının çözümüne ilişkin somut politika vaatlerini çok daha berrak bir şekilde görme ihtiyacı buluyor. Bu ihtiyaç karşısında dindar kadınların kaygılarını, beklentilerini ve hayallerini farklı siyasi partilere duyurmaları için diyalog zemini yaratarak, muhalif siyasetin kapsayıcılığına ve birlikte yaşam umudu taşıdığımız 14 Mayıs 2023 sonrası Türkiye'ye mütevazı bir katkı sunmuş olmayı diliyoruz.

30 Nisan'da Neler Oldu?

Birbiriyle daha önce aynı masaya oturması mümkün olmayan pek çok erkeğin seçim sürecinde müşterek menfaatler vesilesiyle aynı masa etrafında toplanmasının ardından, kadınların da ortak sorunları etrafında daha kalabalık masalarda daha fazla buluşması gerektiğini gördük. Buna da “Kadınların Masası” dedik. Havle Kadın Derneği olarak kendini “dindar” olarak tanımlayan kadınlara “Yeni Dönemden Ne Bekliyoruz?” sorusu ile çağrıda bulunduk. 100 kadın seçmen ve farklı siyasi partilerden 10 kadın siyasetçi ile bir buluşma gerçekleştirdik. 14 Mayıs'ta gerçekleşecek ve kadınlar için önemli bir eşik olan seçimlere yaklaşırken, değişimin lokomotifi olabilecek genç dindar kadınlar ile aktif siyasette yer alan kadın siyasetçiler arasında bir köprü kurmayı amaçladık. Buluşmada aktif muhalif siyasetin içinde yer alan kadın siyasetçiler dindar kadınların seçimden ve yeni dönemden beklentilerini birinci ağızdan dinleme imkanı bulurken, dindar kadınlar da muhalefeti kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet politikaları bakımından besleyecek görüşlerini doğrudan iletebildi. Davetlerimiz neticesinde CHP, HDP, İyi Parti, Saadet Partisi, Deva Partisi, Gelecek Partisi, Yeşil Sol Parti ve TİP içerisinde farklı pozisyonlarda siyaset yapan kadınlar Kadınların Masası'na dahil olurken, davetlerimize rağmen AK Parti'den katılım olmadı.

Kadınlar Türkiye Siyasetinde En Çok Neyden “Sıkıldık” Dedi?

Kadınlar, toplumsal muhalefetin kendisini klişelerden kurtaramamasından, dindar kadınlara güncel siyasetin inşa ettiği kategorilerden seslenmeye devam etmesinden oldukça rahatsız. Sadece dindar kadınlara hitap edilirken ve kadınlara yönelik söylem kurarken değil, tüm politika üretme ve bu politikaları seçmenlere tercüme etme süreçlerinin soyut ve hamasi kaldığı, güncel siyasetin klişelere ve çoğunlukla retoriğe dayandığı düşünülüyor.

Gericilik

Kadınlar, Türkiye’de gericiliğin toplumsal algıdaki ve siyasi jargondaki karşılığının doğrudan başörtülü kadınlar olduğu konusunda mutabık. Dolayısıyla en radikal dini görüşlere ve yaşam tarzına sahip olsa da dindar bir erkekten ziyade başörtülü sıradan bir kadının bu söylemle çok daha sık karşılaşması, kadınların siyasi muhalefetle tırabzansız bir ilişki kurmasını zorlaştırıyor. Dindar kadınlar, yeni dönemde gericilik ve dincilik gibi başörtülü kadınlara yapışmış etiketlerin siyasi arenadan kaybolmasını istiyor.

“

Muhalif partilerin söylemlerinde çok fazla gericilik, gericiler, bilmem ne. Bu gerçekten benim için bir travmadır. İlahiyat okudum ben. Ben artık bu kelimeyi duymaktan tiksiniyorum. Gericilikten kastınız ne? Türkiye’de gericiden kasıt başörtülü kadındır. Bu dilin acil olarak güncellenmesi gerekiyor çünkü gericiler diye bir savaştan bahsedenele oy veremem.”

Muhafazakârlık

Dindar ve/veya başörtülü kadınlardan bahsederken pek çok siyasetçi muhafazakâr tanımını kullanıyor. Bu, kullanıcının iyi niyetinden bağımsız bir şekilde kadınlara dini aidiyetleri sebebiyle politik bir tutumun da atfedilmesine sebep oluyor. Üstelik, atfedilen bu politik tutum ile dindar kadınlar statükodan yana, değişimin karşısında ve farklılıklara kapalı olmak ile ilişkilendiriliyor. Belirli “değerleri” koruma kaygısı olması sebebiyle kendini “muhafazakâr” olarak tanımlayan dindar kadınların da olduğunu kabul etmekle birlikte, pek çok dindar kadın hem ideolojik konumlanışları hem de gündelik hayatlarında geleneksellik karşısında vermek zorunda kaldıkları mücadele sebebiyle kendilerine muhafazakâr denmesini çok sert bir şekilde eleştiriyor.

“

İnançlı olmak ya da mütedeyyin olmak muhafazakâr olmak ve statükodan yana olmak anlamına gelmez.

Hatta bütün toplantılarda ben şunu söylerim, aslında bir dönemde en muhafazakâr olan Cumhuriyet Halk Partisiydi. Muhafazakâr kelimesini özellikle kullanmıyorum.”

-CHP İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu

Siyasete “Malzeme” Olmak

Kadınlar, hem hükümetin hem de ana muhalefetin güncel siyasi tartışmalarını dindar ve/veya başörtülü kadınlar üzerinden kurmalarından artık sıkıldıklarını, kendilerini siyasetin kullanışlı bir malzemesi olarak değil, gerçek ve eşit bir muhatabı olarak görmek istediklerini ifade etti. Siyasi partilerin dinden ve başörtüsünden konuşmaya dair ilgisinin popülist bir strateji olduğu fakat kadınların artık başka türlü bir siyaset hayal ettiği çokça dile getirildi. Diğer yandan, Cumhuriyet Halk Partisi’nin helalleşme politikası ise bir tür siyasi manevra olarak değil, gerçek bir yüzleşme ve toplumsal barış hamlesi olarak kadınlar tarafından büyük ölçüde kabul görmüş gibiydi.

Ancak, başörtüsü sorununun tarihe karıştığı, böyle bir sorunun kadınların hayatından tamamıyla ve sonsuza kadar silindiği, kadınların artık başka dertleri olduğu ve başörtüsünün bir “teferruat” olduğu söylemi kadınlar arasında tartışma yaratıyor. Pek çok kadın, bugün daha büyük sorunları ve gündemleri olduğuna katılmakla birlikte, hayatları başörtüsü yasaklarından geri döndürülemez bir şekilde etkilenmiş kadınların deneyimlerinin artık işe yaramaz bir siyasi malzeme olarak görülerek tarihin çöplüğüne gönderilmesine, başörtüsü meselesinin artık bir “mesele” olmadığına iddia edilmesine karşı çıkıyor. Kadınlar başörtüsünün artık bir “mesele” olmamasının gerçeklik değil; yalnızca bir “temenni” olduğunu, hatta bizzat başörtülü kadınların temennisi olduğunu fakat henüz bu meselenin tamamıyla kapandığını söylemenin mümkün olmadığını düşünüyor.

“

Zaten AK Parti'den insanlar çok sıkıldı, 20 yıldır iktidardalar, zaten bize her türlü oy verecekler, zaten gençler daha da çok yoruldu. Böyle düşünüyorlar. Çok fazla cepte görülmek, diğer taraftan yeterince temsil olmaması. Milletvekili adaylarına baktığım zaman beni temsil edebilecek çok az kişi görüyorum.”

“Alayına Karşı” Muhalefet

Kadınlar, hükümetin toplumsal cinsiyet politikalarına dair eleştirilerini dile getirirse de siyasi muhalefetin de karşı söylem ve politikalarının çoğu zaman reaksiyonel kaldığını düşünüyor. Örneğin, İstanbul Sözleşmesi gibi sembolikleşmiş ve neredeyse sınır çizici bir işlev görmeye başlayan siyaset alanlarının reaksiyonel bir şekilde tutulması başta olmak üzere, popülist bir yaklaşımla bazı alanlar tutulurken eşdeğer önemde başka siyaset alanlarının gündeme alınmaması kadınlar tarafından çokça eleştiriliyor. Siyasi muhalefetin yol ayrımında olan kadınların nezdinde gerçek bir alternatif haline gelmesinin, “hükümet ne diyorsa onun tam tersi” veya “alayına karşıyız” gibi toptancı ve reaksiyonel bir siyasetten uzaklaşılması ile mümkün olacağı düşünülüyor.

Müphem Siyaset

Kadınlar, soyut bir adalet, demokrasi, hak ve özgürlükler retoriğinden hayli sıkılmış durumda. Gerçekçi, somut ve uygulanabilir politikalar duymaya, bu politikaların hangi kadrolarla nasıl hayata geçeceğine dair yönergeleri dinlemeye, karar vericilerin söz konusu politika vaatlerinin uygulanmasına dair direncini ve kararlılığını görmeye ihtiyaç duyuluyor. Ancak, kadınlar yalnızca uygulamayla yani siyasetin hareket kabiliyetiyle değil, empati ve anlayış kabiliyetiyle de ilgileniyor. Vaatler ne kadar güçlü olsa da bu vaatlerin duygudan arındırılmış bir şekilde teknik dokümanlar aracılığıyla sunulması, vaatlerin kadınlar tarafından duyulmasını ve kadınlara tesir etmesini zorlaştırıyor. Kısacası, kadınların şiddet, bakım yükü, çalışma hayatına katılamama, aile baskısı, sosyal ve kamusal hayattan dışlanma, gelecek kaygısı, güvensizlik ve güvencesizlik gibi dertleri var. Dolayısıyla bu dertlerin çözümüne yönelik somut, gerçekçi ve uygulanabilir politikaları duyma talebi de var. Bu politikaların gücüne dair kadınlarda oluşacak inanç, vadedenin siyasi hareket kabiliyetini, yani vaatlerini gerçekleştirebilme potansiyelini ortaya koymasından bağımsız değil. Ancak bu politikaların lokomotifini, yani harekete geçiricisi vaat edenin empati kabiliyeti olduğunda kadınlarda gerçek bir tesir bırakıyor. Kadınlar kamuda başörtüsü sorunundan bakım yüküne, koca şiddetinden aile baskısına, ekonomik bağımlılıktan çalışma yaşamında ayrımcılığa kadar yaşadıkları tüm sorunların yürekte anlaşıldığını, gerçekten dert edinildiğini ve çözüm için kararlı olduğunu görmek istiyor. Üstelik, bu empatiyi ve kararlılığı gerçekten gördüklerinde, politikaların başarısız olmasına veya gecikmesine toleransları artıyor.

"Makbul" Dindar Kadınlar veya Makbul Ol(a)mayanlar

CHP'nin kamuda başörtüsü özgürlüğünü yasal güvence altına almaya ilişkin önerdiği anayasa tasarısı, AK Parti tarafından "genel ahlak" ve "ailenin korunması" maddelerinin de eklenmesi ile genişletilerek kabul görmüştü. Kısacası, AK Parti başörtüsünü hak ve özgürlükler çerçevesinden çıkararak "ahlaklı" ve "aileden yana olmak" ile aynı pakete sıkıştırmıştı. Dolayısıyla, aslında başörtülü olmak makbul kadın ve makbul vatandaş olmakla eşleşmişti. AK Parti'nin bu stratejisi esasında başörtülü kadınlar ile LGBTİ+'ları karşı karşıya getiren bir tartışmanın kapısını aralamıştı. Ancak, katılımcıların bir kısmı dindar ve/veya başörtülü olmak ile LGBTİ+ kimliğinin birbirini mutlak bir şekilde dışlamadığını, inançlı ve dindar LGBTİ+ kadınların bu ikiliği aştığını dile getirdi. İnançları ve kimlikleri arasında bir tercih yapmak zorunda bırakıldıklarını ifade eden kadınlar, dindar kadınlar içerisindeki çeşitliliğin göz ardı edilmemesi gerektiğini ve LGBTİ+'ların menfaatleri ile dindar kadınların menfaatlerinin mutlak bir şekilde çeliştiği düşüncesine dayanan kutuplaştırıcı siyasetin değişmesini arzu ettiklerini ilettiler. Başörtülü olmanın makbul, ahlaklı ve aileci olmakla ilişkilendirilmesi, LGBTİ+ kimliğinin ise makbul olmayan, ahlaksız ve aile karşıtı vatandaşlar olarak başörtülü kadınların karşısına yerleştirilmesi kadınların "artık sıkıldık" dediği oldukça popülist bir seçim hamlesi.

Kadınların Soru(n)ları ve Talepleri Neler?

Din ve İnanç Özgürlüğü

Konu dindar kadınların yeni dönemden beklentileri olunca, din ve inanç özgürlüğü salonda en çok konuşulan konular arasındaydı. Katılımcılar arasında kamuda başörtüsü yaşağını yaşamış, üniversite eğitimini yarıda bırakmak veya okumak için yurtdışına çıkmak zorunda kalmış kadınlar olduğu gibi çok daha genç olup başörtüsü yasaklarını deneyimlememiş fakat ülkedeki kutuplaşma atmosferi içerisinde sosyal ve kamusal hayata katılırken pek çok şekilde ayrımcılığa uğramış kadınlar da vardı. Kadınlar seçime doğru popülerleşen özgürlükçü siyasi söylemin ve toplumsal barış rüzgarının seçimden sonra sönümlenmesinden endişe ediyor, 14 Mayıs'tan sonra mevcut kazanımlarının gerisine düşmekten, yönetim değiştiğinde kazanılmış haklarını kaybetmekten korkuyordu. Kısacası, mevcut siyasi atmosferin son derece özgürlükçü olması kadınları siyasetin gerçekten dönüştüğüne inandıramıyor, seçimden sonra çok sesliliğin sürdürülüp sürdürülemeyeceği merak ediliyor. Bu nedenle dini aidiyet ve kimlik sebepli ayrımcılığın bir nevi Nefret Suçu Yasası kapsamında yasal güvence altına alınması kadınların büyük ölçüde uzlaştığı bir talep olarak öne çıkıyor.

“

Annemin, anneannemin, teyzemin, mahalledeki komşumun kafasındaki soruyu sormak istiyorum. Başörtülü kadınların iktidar değişirse bize ne olacak diye çok temel bir sorusu var. Bu, ciddi bir korkuyla birlikte sorulan bir soru. Tekrar işimizden, ekmeğimizden olacak mıyız, okula gitmemiz tekrar problem olacak mı? Bu gerçek bir korku, bunun yeterince duyulduğunu bilmek istiyoruz.”

Aile Odaklı Sosyal Politikalar

Kadınlar, sosyal ve ekonomik destekler başta olmak üzere parti ve ittifakların sosyal politika vaatlerinin kadınları aile içerisinde desteklemesinden memnun değil. Örneğin, CHP Aile Destekleri Sigortası ile sosyal yardımları bizzat hane içindeki kadının hesabına yatıracağını vaat etse de kadınlar sadece kadın oldukları için, evin yükünü omuzlamak zorunda kaldıkları için, pek çok şeye erkeklere kıyasla çok daha zor ulaştıkları için tanzim edilmek istiyor. Üstelik, boşanmış kadınlar, çocuksuz kadınlar, evlenmemiş kadınlar, ailesiyle yaşayan kadınlar gibi aileyle klasik devlet tahayyülü olan çekirdek aileden farklı bir şekilde ilişkilenen kadınlar, aile odaklı olmayan sosyal politikalara çok daha ihtiyaç duyuyor. Kadınlar, sadece kadın oldukları için kaynaklara yeterince erişemediklerini ve seçeneklerinin kısıtlandığını düşünüyor, bu eşitsizliği tanzim etmenin de kamunun sorumluluğu olduğunu savunuyor. Özellikle evliliğin kadınlara maliyetinin tanzim edilmesi gerektiğini düşünen kadınların sayısı az değil.

Siyasi Temsil ve Siyasete Katılım

Kadınlar, dindar/mütedeyyin/başörtülü kadınların siyasetin daimi meselesi, yani nesnesi olduğunu fakat öznesi olmadığını düşünüyor. Dindar kadınların artık kürsüde kendi adlarına konuşabilmesi ve meselenin öznelere siyasetin dönüşümünde bizzat rol alabilmesi arzu ediliyor. Ancak, dindar kadınların aktif siyasette daha fazla görünür olmasına yönelik bu talep esasında siyasi muhalefete yöneltiliyor. Yani, kadınlar iktidar partisinde değil siyasi muhalefet içerisinde dindar kadınların daha fazla yer bulabilmesinden heyecan duyuyor. Başörtülü olmanın doğrudan AK Partili olmak ile özdeşleşmesine ve başörtülü kadınların AK Parti'nin günahlarının taşıyıcısı olarak görülmesine dair itirazlara paralel olarak, muhalif siyaset yürüten başörtülü kadınlara yüksek siyasette daha fazla alan açılmasının başörtülü kadınlara yapışan etiketleri çözeceği düşünülüyor. Diğer yandan, sadece dindar kadınların değil esasında siyasi parti ve dini aidiyet fark etmeksizin tüm kadınların siyasete katılımının önünde ciddi bariyerler olması, kadınların milletvekili aday listelerinde kendilerine yer bulamaması, yer bulabilenlerin de seçilebilecek sıralara yerleşememesi kadınlarda ciddi öfke yaratıyor. Siyasette kadın olarak var olabilmenin son derece zor olduğu, bunun ancak farklı siyasetlerden kadınların bu deneyim etrafında bir araya gelerek müşterek bir çaba göstermesiyle aşılabileceği savunuluyor. Örneğin, Altılı Masa ittifakının kadın siyasetçilerinin genel parti müzakerelerinden görece özerkleşmiş bir "Kadınlar Masası" kurması, farklı partilerin kadınları ile kendi partilerindeki erkeklerle kurdukları hukuktan çok daha gerçek bir zemine oturan "kadınlar arası" ortaklığı inşa etmesi bekleniyor.

Çalışma Hayatında Ayrımcılık, Prezantabl Olamamak veya “Aileden Biri” Olmak

Kadınlar, bilhassa özel sektörde başörtülü kadınlara yönelik ayrımcılığın hala sürdüğünü düşünüyor. İş başvurularında fotoğraflı CV isteyen pek çok kurumun özellikle başörtülü kadınları “prezantabl” olmadığı gerekçesiyle görüşmeye çağırmadığı, bazı büyük sermaye firmalarının hala başörtülü çalışanı bulunmadığı veya üst pozisyonlarda başörtülü kadınlara yer verilmediği dile getirildi. Diğer yandan, görece kapsandıklarını düşündükleri daha “ılımlı” işyerlerinde de “ailemizin kızı” olarak muamele gördüklerini, uzmanlıklarına yeterince itibar edilmediğini paylaşan kadınlar oldu. Bu, doğrudan işe almamaya kıyasla çok daha “yumuşak” bir ayrımcılık gibi görünse de kadınların hem terfi imkanlarını hem de çalışma yaşamında kazanacağı özgüveni büyük ölçüde baltalayan bir deneyim. Ancak kadınlar gündelik hayatta yaşadıkları mikro ayrımcılıklardan artık bahsetmekten bile çekindiklerini ifade ediyor çünkü başörtülü kadınların yaşadığı hak ihlallerinin hükümet tarafından uzun süredir istismar ediliyor olması, dindar kadınların sürekli mağduriyetleri üzerinden konfor devşirmeye çalıştığı gibi bir önyargıyı pekiştiriyor.

“

“Bizzat zorlandığımız her alanda sonsuz bir şekilde yalnız hissediyoruz. Yaşadıklarımızı paylaştığımızda da “bitmedi mağduriyetiniz” diye bir kere daha linçleniyoruz.”

Tarikat ve Cemaatleri Ne Yapmalı?

Kadınlar arasında tarikat ve cemaatlerin sosyal hizmet işlevi üstlenmesi hararet yaratan bir tartışma konusuydu. Katılımcıların bir kısmı tarikat ve cemaatlerin dini eğitim verdiği kursları ve açtıkları öğrenci yurtlarını “özgürlükler” çerçevesinde değerlendirirken, diğer kısmı bu oluşumların çocuklar, gençler ve bilhassa kız çocukları/genç kadınlar açısından ciddi riskler barındırdığını düşünüyordu. Ancak tarikat ve cemaatlerin sosyal hizmet alanına dahil olmasını özgürlükler çerçevesinde tanımlayanlar da bunu kız çocukları ve kadınlar için “tehlikeli” bulanlar da çözümün yasaklardan geçmediğini vurguladı. Tarikat ve cemaatlerin kapatılması ve yasaklanmasının söz konusu yapıları merdiven altına iterek çok daha büyük risklere sebep olacağı kadınların üzerinde uzlaştığı bir görüş oldu. Diğer yandan, ne kadar kapatılacağı ve yasaklanacağı dile getirilse de bu yapıların “organik” yapılar olması sebebiyle zaten yasaklama yoluyla mücadele edilebilir olmadığını savunanların sayısı da az değildi. Erken Cumhuriyet tarihinde tekkelerin kapatılmasının ve faaliyetlerin yasaklanmasının, daha sonra 90’ların Türkiye’sinde her türlü dini örgütlenme ve faaliyetin “irtica” adı altında terörle ilişkilendirilmesinin sonuçlarını bugün bu yakıcılıkta görmüşken; kadınlar yasakçılığın daha büyük yaralar açacağı konusunda hemfikirdi. Ancak bu yapıların ciddi denetlemeler yoluyla kontrol altına alınabileceğini düşünenler ile sosyal hizmet alanında tamamıyla işlevsizleştirilmesi gerektiğini düşünenler arasında bir mutabakat sağlanamadı. Dini cemaat ve tarikatların sosyal hizmet alanında işlevsiz kalması için devletin erişilebilir, ücretsiz ve kapsayıcı seçenekleri arttırması, yasal düzenlemeler ile sorumluluk dağılımını net bir şekilde tanımlaması ve dini eğitimi “normalleştirilmesi” gerektiği düşünülüyor

“Celal Şengör’ün meşhur bir videosu var ya, depremden korunmak için fay hatlarını taşıyalım diyor bir dinleyici o da cevaben ‘nasıl yapıcaz onu be abla?’ diyor. Tarikat ve cemaatleri kapatacaklarını söyleyenlere ben de aynı şeyi sormak istiyorum, ‘nasıl yapıcaz onu be abla?’ Çünkü bu yapılar kapatılınca kapanmıyor, fay hatlarını taşımak kadar zor olduğunun farkında mı değilsiniz yoksa hayal mi satıyorsunuz?”

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sıfır Tolerans

İstanbul Sözleşmesi etrafında dönen tartışmalar, kadına yönelik şiddetle etkin mücadelenin kadınlar arasında da ciddi bir kamplaşmaya sebep olduğunu gösterdi. Pek çok katılımcı, kadına yönelik şiddetle mücadeleye dair politik kararlılığı İstanbul Sözleşmesi ile özdeşleştirerek siyasi partilerin şiddet karşısındaki konumlanışını sözleşmenin tekrar yürürlüğe sokulup sokulmayacağı üzerinden değerlendirdi. Pek çok kadın için İstanbul Sözleşmesi'nin savunulması 6284 Nolu yasanın uygulanmasına dair bir "iyi niyet" belirtisiydi. Dolayısıyla sözleşme kadınları şiddetten koruma potansiyelinden öte bir politik konumlanışa işaret ediyordu. Diğer yandan, İstanbul Sözleşmesi'nin kadınların şiddetten korunmasının tek koşulu ve aracı olmadığını, esas olanın sembolikleşmiş dokümanlar değil ulusal ve yerel uygulamalar olduğunu düşünen kadınların sayısı da az değildi

“

“Cehennem kapılarının kapanması için oy kullanacağız diye Şili'deki sloganı kullanıyoruz ya. Evet, cehennem kapıları kapansın ama kadınlar için de kapansın. Yani bu iktidar değişecek ve kadınlar için cehennem kapıları hala açık olacak, benim böyle bir korkum var.”

Sonuç: Dindar Kadınlar Yeni Dönemden Ne Bekliyor?

Nasıl Politikalar Yapmalı?

Kadınlar yalnızca yapılan açık forumlarda kadın siyasetçilere sorularını yöneltmekle kalmadı, farklı siyasi parti ve ittifakların seçim bildirgelerinden derlenmiş 30 vaadi kimin vaat ettiğini bilmeden puanladılar. Bu oylamada:

- Millet İttifakı'nın ev kadınlarına emeklilik vaadi, her mahalleye kreş vaadi, 7/24 çalışacak Genç Destek Hattı ve Genç Kart vaatleri
- CHP'nin boşanma sonrası yoksulluğun hafifletilmesine yarayacak Yeni Başlangıçlar Fonu vaadi
- AK Parti'nin ev içindeki sorumlulukların orantısız bir şekilde kadınların omzunda olmasına karşı erkeklerin ev içindeki rollerini arttıracak teşvikler sunma vaadi ve gençlerin sosyal hayatını canlandırmaya yönelik ekonomik destek vaatleri
- Yeşil Sol Parti'nin din ve inanç özgürlüğünün yasal teminat altına alınmasına ilişkin vaatleri ve inançlara yönelik ayrımcılığa karşı Nefret Suçu Yasasının hayata geçeceği vaadi

kadınların favori vaatleri oldu.

Kadınları arada bırakan, kafa karıştıran vaatler ise şöyleydi:

- AK Parti'nin beyin göçüyle mücadele için ülkede kalma teşviklerini arttırma vaadi ve annelere part-time çalışma veya uzaktan çalışma hakkı vaadi
- Yeşil Sol Parti'nin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilga edilerek İnanç Hizmetleri Başkanlığı kurulmasına yönelik vaadi
- TİP'in tarikatların kapatılmasına ilişkin vaadi

Son olarak, kadınların kara listesine tek bir vaat girdi:

- Evlilik teşvikleri

Nasıl Konuşmalı?

Kadınlar, özellikle de siyasette kendilerine dair ayrıştırıcı söylemler duymaya son derece alışık olup dildeki ayrımcılığa dair kulakları hassaslaşmış dindar kadınlar yalnızca somut politika vaatleriyle ilgilenmiyor. Kapsayıcı siyasi söylemler ve pozitif iletişim de kadınların radarında. Kadınların siyasi partilerin kendileriyle daha kapsayıcı bir iletişim kurabilmeleri için dile getirdiği önerileri sizin için aşağıda derledik.

- Gericilik, dincilik, yobazlık, muhafazakârlık gibi dindar kadınların kendilerini tanımlamak için kullanmadıkları sıfatların bilinçsiz, yersiz ve kutuplaştırıcı kullanımına son verilmeli. Bu tanımlamalar söyleyenin neyi ve kimi kastettiğinden bağımsız bir şekilde uzun yıllardır başörtülü kadınlara yapılmış durumda.
- Dindar kadınların toplumun makbul, ahlaklı ve aileden yana kesimi olduğu düşüncesi terk edilmeli. Kadınlar arasında aile kurumuyla ilişkilene, yaşam tarzına dair tercihler, cinsel yönelim, ideolojik ve politik konumlanışlar, devlete güven ve toplum tahayyülleri bakımından çok büyük bir çeşitlilik bulunuyor. Üstelik, artık dindar olmakla başörtülü olmayı eşanlamlı kullanmamak gerekiyor çünkü başörtüsü terk edilse de din ve inançla kurulan ilişki çok daha dirençli

- Dindar kadınların dünyanın en zorba ailelerine doğmuş, en kötü çocukluk travmalarını yaşamış, hayatı büyük zorluklarla geçmiş, talihsiz ve fitratı gereği mücadelecı kadınlar olduğu kabulüne dayanan söylemler gerçeklikten kopuk. Dindar kadınların içine doğdukları aile yapıları ve yaşam seyirleri benzerlik gösterdiği kadar çeşitlilik arz ediyor. Bu nedenle, aile baskısından sıdki sıyrılmış kadınlardan çok daha fazlasınız. Herkesin bizimle alakalı çok fazla kabulü ve varsayımı olması, hayatımızı zorlaştırıyor.
- Dindar ve/veya başörtülü kadınlar farklılaşan ihtiyaçları sebebiyle farklı söylem ve politikalara ihtiyaç duysa da kadınların sorunlarının büyük oranda benzeştiği her zaman akılda tutulmalı. Şiddet, bakım yükü, zaman yoksulluğu, gelecek kaygısı, ekonomik bağımlılık, toplumsal ve siyasal hayata katılmanın önündeki bariyerler, çalışma yaşamında maruz kalınan ayrımcılık, kentlerde güvenli hissetmeme, geceleri sokakta yürürken yaşanan tedirginlik, komşular ve akrabalar tarafından gözetlenme hissi, boşanma sonrası yoksulluk veya boşanamamak, evlenme veya “güçlü” olma baskısı, koca veya baba baskısı, ekonomik kriz gibi bir dizi sorun dini aidiyeti fark etmeksizin tüm kadınların hayatına çökmüş durumda. Bu nedenle, başörtülü ve/veya dindar kadınların yaşadığı farklı ayrımcılık türleri ve buna dair korunma ihtiyaçları olduğu gibi kadın olmaktan kaynaklanan politik taleplerinin diğer kadınların talepleri ile büyük oranda örtüşeceğini (kreş, kadın sığınma evi, kent güvenliği, sosyal destekler vb.) unutmamak gerekiyor. Dindar kadınlar, ipe asılı müstakil vatandaşlar değil, diğer kadınlardan apayrı bir ihtiyaçlar evreninde yaşamıyorlar.

- Başörtülü kadınlar, sorunlarının tarihin çöplüğüne karıştığı ve artık başörtüsünün bir “mesele” olmadığı iddiasını tartışmalı buluyor. Ancak başörtüsünün gerçekten bir “mesele” olmaktan çıkmasını temenni ediyorlar. Bunun da inkar politikasıyla değil, samimi bir helalleşme ve kazanılan haklardan bir adım dahi geri gidilmemesi için gösterilecek siyasi kararlılıkla mümkün olduğu düşünülüyor.
- Bizzat dindar kadınların deneyimlediği, tanıklık ettiği ve eleştiri getirdiği dini kurum ve yapıların siyasi muhalefet tarafından yasakçı bir yaklaşımla ele alınması; söz konusu yapıların merdiven altına inmesi, giderek radikalleşmesi, denetlenebilir alandan çıkması ve kadınlar/kız çocukları için daha fazla mağduriyete kapı aralaması riskleri sebebiyle endişeyle karşılanıyor. Ayrıca, yasaklayıcı yaklaşımın sınırları oldukça bulanık bulunuyor. Yasakların nereye kadar uzanacağı, nerede başlayıp nerede biteceği kestirilemediği için hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına dair kaygı duyuluyor. Kız çocuklarının ve kadınların menfaatine yönelik düzenleme ve yaptırımların toplum mühendisliği aracına dönüşmesi, geçmiş tecrübeler sebebiyle ihtimaller dahilinde görülüyor.
- AK Parti iktidarının uzun yıllardır başörtülü kadınların maruz kaldığı hak ihlalleri üzerinden siyaset yapması; başörtülü kadınların sürekli olarak mağduriyetleri üzerinden konfor devşirmeye çalışan, yalnızca kendi ezilmişliklerine odaklanan, dünyayı kendi etraflarında dönmeye çağıran ve Türkiye siyasetini de yalnızca kendi hikayeleri üzerinden okuyan kadınlar olduğu gibi bir toplumsal algının oluşmasına sebep oldu. Bugün, başörtülü kadınlar gündelik hayattan hala izleri silinmemiş ayrımcılıklara maruz kaldıklarında bunu dile getiremiyor çünkü AK Parti'nin sebep olduğu “mağduriyet edebiyatı” yapan başörtülü kadın kategorisine düşmek istemiyorlar. Dolayısıyla hükümetin başörtülü bacılar siyasetinin bizzat başörtülü kadınların sesini çaldığını söylemek mümkün. Kabataş yalanı dahil olmak üzere başörtülü kadınlar üzerinden yapılan siyasi manipülasyonlar, başörtülü kadınların artık gerçekten böyle bir olay yaşasalar bile susmasına yol açacak. Bu nedenle kadınlar hikayelerinin ve yaşadıkları sorunların daha fazla siyasi malzeme olarak kullanılmamasını talep ediyor, daha fazla başkaları adına utanmak istemiyor.

Sözün Özü,

Kadınlar, en fazla normalleşmeyi hayal ediyor.

En çok kendilerini anlatmak ve duyurmak zorunda kalmaktan yorgunlar.

Kazandıkları hakları için yeniden mücadele etmek zorunda kalmaktan endişe duyuyorlar.

Siyasetçilerden gerçekçi, somut, samimi, retorikten sıyrılmış, kapsayıcı ve paravansız bir iletişim bekliyorlar.

Somut ve uygulanabilir politikalar görmek, bu politikaları hayata geçirmeye kararlı, güçlü ve liyakat sahibi siyasi kadrolara oy vermek istiyorlar.

Daha fazla kadını siyasette görmeyi arzu ediyor, siyasetteki kadınların partilerini değil kendilerini temsil etmek için çalışmasını istiyorlar.

Farklı kadınlar arasında kurulacak köprülere, kadınlar arası ittifaklara ve kadınların bir aradalığının yaratacağı dönüşüme yürekten inanıyorlar.

Ne siyasi partilere ne yüksek siyasete ne de sandığın gücüne bel bağlıyorlar.

En çok kadınların bir aradalığı ile açığa çıkan güç ve enerjiden, heyecandan, değişime, kavgaya ve müzakereye açık kadınların kuracağı masalardan umutlanıyorlar.

***Umut, heyecan ve dayanışmayla,
Havle Kadın Derneği***

havle